

С. П. КОРОЛЬОВ – ЛЮДИНА І ВЧЕННИЙ

Немає перешкод людській думці

С.П.Корольов

Я не зустрічав життєрадіснішої, різностороннішої людини,
з якою можна було б говорити про техніку і мистецтво,
обговорювати казуси історії і захоплено
фантазувати про майбутнє.

Герман Тутов

Іван Бровко

канд. пед. наук,
підполковник у відставці

В історії світової космонавтики і ракетобудування внесок українських вчених досить вагомий. Імена теоретиків і творців ракетно-космічної техніки, таких як

*М. І. Кибальчич,
Ю.В. Кондратюк,
С. П. Корольов,
В. П. Глушко,
В. М. Челомей,
М. К. Янгель*

широко відомі не лише в Україні, а й далеко за її межами. Українське походження має також і батько теоретичної космонавтики

Костянтин Ціолковський. Саме їм, українським ученим, належить низка найпріоритетніших відкриттів у галузі космонавтики і ракетобудування. Достатньо сказати, що Микола Кибальчич є автором першого в світі проекту реактивного літального апарату, Юрію Кондратюку належать досить точні розрахунки польоту людини на Місяць, які, як відомо, й реалізували американці, використавши розрахунки українського вченого, чого вони й не приховують. Як відомо, міжконтинентальна ракета Р-7 була оснащена реактивним двигуном конструктора Валентина Глушка. Саме ця ракета була використана для запуску першого в світі штучного супутника Землі (04.10.57 р.). Це ж можна сказати і про В. М. Челомея — конструктора орбітальних пілотованих станцій і важких супутників, зокрема ракети-носія "Протон", та М. К. Янгеля — першого Генерального конструктора ДКБ "Південне" у м. Дніпропетровську. Їхні технічні досягнення високо цінують у світі.

Що ж стосується С. П. Корольова, то його заслуги перед вітчизняною і світовою космонав-

тикою загальновідомі. Він був першим із землян, кому вдалося перемогти здавалося б мертву хватку земного тяжіння і вивести сконструйований ним космічний апарат за межі нашої планети. Науковий подвиг українського вченого — один із найзвитяжніших, а його заслуги перед людством можна порівняти хіба що з заслугами Ньютона, Коперніка чи Айнштейна.

Пріоритети українських учених в галузі космонавтики (та й не лише космонавтики) особливої актуальності набувають сьогодні, коли Україна твердо стала на шлях незалежності. Було б помилкою недооцінювати ролі вчених в економічному піднесенні молодій державі, у відродженні духовності нашого народу, в формуванні його національної свідомості і людської гідності, нарешті у достойній відповіді на споконвічне питання: хто ми як народ і якого життя варті. Та особливої цінності ці пріоритети набувають для нашої молоді, адже саме їй, молоді, належить облаштовувати незалежність України, робити її багатую і вільною. А це під силу тільки людям посучасному освіченим і посучасному вихованим.

Є у наших педагогів такий афоризм: "Слова навчають, а приклади виховують". Слова і приклади, взяті із життя великих людей, таких, наприклад, як С. П. Корольов, є виключно вдячним матеріалом для формування патріотичної свідомості нашої молоді.

Автору цих рядків пощастило доволі довгий час працювати поряд з *Сергієм Павловичем Корольовим*, спостерігати його кипучу енергійну натуру, надзвичайну працездатність і вимогливість до себе і так само до співробітників, якщо йшлося про виконання поставлених завдань, і разом з тим рідкісну людяність і чуйне ставлення до колег. І чим далі в минуле невблаганний час відсуває живий образ цієї людини, тим яскравіше і величніше вона постає перед нами. Враховуючи це, хотілось би детальніше зупинитись на окремих фактах і прикладах із життя С. П. Корольова, виховний сенс яких важко переоцінити.

...Чудовим вересневим ранком 1945 року з московського аеропорту Внуково за маршрутом Москва—Берлін відлітала чергова спецгрупа пасажирів. У її складі нараховувалось чоловік двадцять. Це були в основному військові і цивільні спеціалісти ракетного спрямування, в тому числі й досить високого рангу та з великим науковим досвідом.

Мета цієї технічної комісії, яку пізніше, в Берліні, буде названо "Вистрел", полягала в тому, щоб якнайшвидше віднайти трофейну німецьку ракету ФАУ-2, привести її в готовність і запустити. Завдання — надскладне! Треба сказати, що точно таке ж завдання ставили перед собою американські та англійські технічні групи. Чи виконала своє завдання технічна комісія "Вистрел"? Так, виконала, але дещо пізніше від американців і англійців, на що були об'єктивні причини.

В технічній комісії, яка готувалася до відльоту в Берлін, я був новачком. Моє знайомство з учасниками польоту розпочалося тут же в аеропорту.

Буквально за півгодини до старту нашого літака мою увагу привернув пасажир, що метрах в двадцяти від нас самотньо очікував команди на посадку. Це був сорокалітній чоловік середнього зросту, міцної статури. Був він у формі артилерійського підполковника. Та найбільше запам'яталося його лице — було воно мужнє, трохи смугляве, чорноброве, з м'яким поглядом темнокарих очей. Мав він високе круте чоло і чітке підборіддя, що характеризувало його як людину вольову і енергійну.

Біля мене стояв полковник Тюлін Г. О., якого я знав ще з фронтових часів; разом з ним пройшов фронтами від Москви до Берліна, обидва ми командували "катюша-

ми", тоді він був начальником Радянської технічної комісії і працював у Берліні. До нього я й звернувся з запитанням: "Георгію Олександровичу, хто то стоїть у формі підполковника?" Тюлін глянув у той бік і тут же відповів: "Корольов Сергій Павлович." "А хто він?" — допитувався я. Г.О. відповів: "Талановитий ракетник, я його знаю ще з довоєнних часів. На жаль, майже десять років він втратив, перебуваючи в таборах Колими і Казані. В цьому році його достроково звільнили і направили до

нас, в комісію, щоб разом летіти в Німеччину за пошуками трофейної ракетної зброї".

Полковник Тюлін замовк, а я подумав: "За десять даремно втрачених років Корольов зумів би створити для Батьківщини своє, корольовське, "ФАУ", і не треба було б сьогодні летіти до Німеччини". Але така була тоді влада.

Такою була моя перша зустріч з С. П. Корольовим — талановитим сином України.

Надійшов час відльоту. Члени спецгрупи поспішно заходили в літак, займали свої місця. Я зайшов останнім, моє місце було з лівого боку літака, а спереду від мене уже сидів С. П. Корольов. І ось літак піднявся в небо і ліг на курс. С. П. Корольов прилаштувався до ілюмінатора і, не відриваючись, уважно дивився вниз, на землю. Коли пролітали над Смоленськом, я побачив місто в страшній розрусі, майже жодного цілого будинку не залишилось. Корольов різко повернувся до мене і запитав: "Що це за місто?" "Смоленськ", — відповів я. "Боже, яка трагедія, яка трагедія, це ж моє любиме місто", — сказав С. П. Корольов і знову припав до ілюмінатора.

Не долітаючи Берліна, ми попали в сильну повітряну бурю, нашому старенькому "дугласу" було заготовлено стільки "вовчих ям", що навіть

найбуваліші серед нас "повітряні вовки" принишкли і чекали посадки. І тільки Сергій Павлович сидів спокійно, мало реагуючи на все, що коїлось з літаком.

Видно було по всьому, що повітряний океан — його стихія і в ній він почувався звично, як і на землі. Взагалі Корольов мав відмінні фізичні дані і був

В інституті "Рабе". Німеччина, м.Бляйхероде, вілла Франка, грудень 1946 р. Група "Вистрел" у кабінеті конструктора ракет "ФАУ" фон Брауна. Зліва направо сидять: Л.А. Воскресенський, невідомий, В.А. Бакулін, В.І. Харчев, В.П. Мишин, Ю.А. Победоносцев; стоять: Н.А. Пилюгин, А.М. Гінзбург, І.Б. Бровко, С.Г. Чижиков, В.С. Будник, С.П. Корольов

добре тренованим.

У другій половині дня наш літак приземлився північніше Берліну. Більшість моїх супутників вперше були на німецькій землі. Вперше ступив на неї і Корольов. Хто знає, які почуття переживав він в ту хвилину.

Можливо, пригадався йому той далекий 1925-й рік, коли він, студент Київського політехнічного інституту, так наполегливо прагнув потрапити в збірну команду планеристів України, яка на

На вулицях Берліна. Зима, 1946 рік.

запрошення німецького товариства Рен-Нозіттен мала поїхати в Німеччину на світові спортивні змагання. Прагнув, просив, домагався... але так і не поїхав.

І ось він у Німеччині. Правда, тепер інші часи, та й сама Німеччина інша, а от причина поїздки залишилася все та ж: невгамовна любов до неба. Тільки тоді він хотів поїхати за спортивною медаллю, а тепер приїхав — за ракетою ФАУ-2.

В аеропорту нас уже чекав автобус, десь через півгодини ми були в Берліні, в штабі артилерії 1-го Білоруського фронту. Спочатку нашу спецгрупу планували направити в містечко Пенемюнде, що на острові Узедом (узбережжя Балтійського моря) — це був один з дуже важливих ракетних центрів Німеччини. Та через день полковник Тюлін Г. О. повідомив, що поїздка до Пенемюнде відмінюється, оскільки англійська авіація у відповідь на ракетне бомбардування німцями Англії буквально змела з лиця землі це містечко. Як ракетний центр воно втратило всякий сенс. Його залишив навіть головний конструктор ракет Вернер фон Браун, переїхавши працювати на південь Німеччини в містечко Бляйхероде (Тюрінгія). Це був другий ракетний центр Німеччини, не гірший за Пенемюнде. Саме в Бляйхероде під землею працювали секретні заводи, які випускали ракети ФАУ-2.

С. П. Корольов радив не втрачати часу, а негайно від'їжджати до Бляйхероде, бо зволікання, казав він, — це втрата шансу на ракету ФАУ-2. Головне артилерійське управління прислухалося до порад Сергія Павловича і буквально на другий день створило групу з чотирьох чоловік: С. П. Корольова — старшого в групі, полковника Г. О. Тюліна, академіка М. А. Пилюгіна і автора цих рядків — І. Б. Бровка. Нас відправили в Бляйхероде для ознайомлення з ракетною системою на місці.

...Ласкаво пригрівало вересневе сонце. Старенький фронтний вілліс мчав нас по добротному

шосе, що вело на південний захід від Берліну. По обидва боки дороги маячили ледь позолочені сонцем ниви, чисті села, готичні містечка. В садах працювали жінки і старі чоловіки. Ще зустрічались, але вже рідко, сліди війни.

Протягом майже всього шляху Сергій Павлович, як і в літаку, був мовчазним і зосередженим. Зате нашою загальною увагою опанував шофер вілліса, прикомандирований з гвардійської мінометної частини. Молодий, симпатичний сержант, груди якого в три ряди прикрашали ордени, медалі та золоті нашивки про поранення, видався веселим і компанійським хлопцем. То він розповідав нам, куди розбігаються місцеві дороги, то раптово і несподівано починав пояснювати, що то воно

за штука фашистська ракета "ФАУ-2", то, переїжджаючи містечок невеликої річечки, показував праворуч, де розмістився командний пункт маршала Рокоссовського. Наш добровільний гід виявився затятим курцем, через кожні півгодини його ліва рука лізла в кишеню обшивки за спинкою сидіння, шукаючи там чергову цигарку. Помітивши, що це йому незручно, Сергій Павлович, який сидів поруч шофера, потягнувся рукою допомогти йому. Але вийняв не коробку "Беломора", а майже такого ж формату малинову книжечку. Це було рідкісне красиве видання "Фауста" Гете. На обкладинці томика красувався золотий Пегас, а внизу значилось: S.Fischer, Verlag, Berlin, 1901. Сергій Павлович не чекав такої зустрічі з Гете і був вражений знахідкою. Він почав уважно розглядати її, повільно перегортаючи сторінку за сторінкою.

— Читаєте, — звернувся він до сержанта, — чи возите як красивий сувенір?

— Читаю, — відповів сержант, — важко, правда, дається, але читаю. Вирішив у такий спосіб вивчити німецьку мову, щоб дома поступити в університет.

— Як же ви її вивчаєте? — поцікавився Сергій Павлович.

— Методом здогадок: спочатку читаю німецький текст, а що не зрозуміло — звіряю з російським і здогадуюсь.

— Можна й так, — погодився Сергій Павлович. Я так у молодості вивчав німецьку за Вінером, читаючи його "Вчення про польоти". Тільки, як мені здається, ви для початку дещо важкувату річ вибрали. "Фауст" — книга складна, серйозна, вона навіть у перекладі нелегко дається. Але дерзати треба, хвалю за сміливість.

Сергій Павлович приязно поглянув на сержанта: йому явно імпонував юнак своєю наполегливістю і цілеспрямованістю — якостями, які завжди були притаманні самому Корольову і які він високо цінував у інших.

Полиставши ще дві—три хвилини томик "Фауста", Сергій Павлович знайшов те, що, очевидно, шукав і вголос прочитав німецькою. "Розумієте про що тут йдеться?" — і Корольов, екзаменуючи, глянув на співбесідника. Ми, звичайно, уболівали за сержанта, той перекладав з натугою, з неточностями, але в основному відповів правильно:

*"Лишь тот достоин жизни и свободы,
Кто каждый день за них идет на бой!"*

Мої колеги нагородили сержанта оплесками, а мій сусід, поклавши руку на плече сержанту, сказав: "Молодець, бути тобі в університеті!" Корольов теж був задоволений "екзаменом", він став розпитувати співбесідника про те, де той воював, а коли довідався, що сержант з Новгород-Сіверська, задоволено сказав: "Аякже, чув і знаю ваш край, та й багатьом він відомий своїми мрійниками і безстрашними революціонерами". Очевидно, Сергій Павлович мав на увазі М. І. Кибальчича — талановитого вченого і безстрашного революціонера, який, як відомо, народився і виріс на Чернігівщині, а навчався в Новгород-Сіверській гімназії. Не всі ми тоді знали, що дитинство Сергія Павловича теж проминуло на Чернігівщині — у м. Ніжині і що сплине небагато часу і його самого, як Кибальчича, зарахують до славетної плеяди космічних мрійників і безстрашних революціонерів у науці.

Наближався вечір. Ми під'їздили до невеличкого містечка Бляйхероде — кінцевого пункту нашої подорожі. Подякувавши водієві за благополучну і приємну дорогу, Сергій Павлович повернув йому малиновий томик і сказав: "Читайте Гете, він вартий того. Я сам закоханий в Гете — за Фауста. Могутній образ!"

Один з нас, зятятий книголюб, не втримався і запитав у сержанта: "Скажіть, будь ласка, де ви, якщо це не секрет, дістали "Фауста"?" На що сержант відповів: "У Кенігсберзі, в бою. Але то ціла історія, до того ж сумна і трагічна. Ми ще з вами зустрінємось і я обіцяю вам її розповісти. Вона достойна того, щоб її знали".

На другий день по приїзді в м. Бляйхероде наша четвірка на чолі з С. П. Корольовим, не гаючи часу, відвідала підземний військовий завод, який, як ми вже говорили, і випускав ракети ФАУ-2. На жаль, наші надії і наші плани не здійснились. Завод був пустий і мертвий, він навіть не охоронявся.

Справа в тому, що Бляйхероде і завод під час війни першими захопили англійські і американські війська, вони то й вивезли з заводу і ракети ФАУ-2, і всі креслення до них, і все-все, що стосувалося ракет. З ними, з американцями, виїхав у США і головний конструктор ракети ФАУ-2 Вернер фон Браун. Нам же на території заводу залишилися тільки крематорій та бараки, в яких жили в'язні табору "Дора", відомого своєю нелюдською

жорстокістю. Саме в'язні (і німецькі, і полонені) й працювали на секретному заводі і ніколи не відпускалися з роботи живими. (До речі, декілька цих голубих бараків на ми було вивезено в 1947 р. в Капустін Яр (перший ракетний полігон), в яких наші військовослужбовці бригади особливого призначення (БОП) й перезимували першу холодну зиму.

Берлін, 1946 рік

Та повернімося до ракети ФАУ-2, яка буквально протягом одного дня перетворилася для нас в проблему № 1. Щоб її, цю проблему, успішно вирішити, тобто відновити ракету, треба було пройти три етапи технічної послідовності: перший — ракету зібрати подетально, відшукавши деталі не тільки в Німеччині, а й у Польщі, Чехії, Австрії, тобто скрізь, де тільки це можливо; другий — укомплектувати ракету, зібрати її з деталей; третій — запустити ракету ФАУ-2.

Отже: зібрати, скласти і запустити. Щоб скласти ракету і підготувати її до пуску, треба було спочатку розшукати всі деталі цієї ракети, до найелементарнішої включно. З цього, з розшуку деталей ФАУ-2, і розпочала свою роботу група "Выстрел", яку на той час уже очолив С. П. Корольов. Все це, звичайно, вимагало багато і часу, і праці.

Що ж стосується Англії і США, то вони свій перший запуск ракети ФАУ-2 здійснили уже в жовтні того ж 1945 року. Запуск було зроблено з території Німеччини, з узбережжя Північного моря, приблизно за 100 км північніше Гамбурга. На демонстраційний запуск була запрошена і група радянських учених: С. Корольов, В. Глушко, Ю. Победоносцев, Г. Тюлін і генерал А. Соколов. Своєю присутністю на запуску наша група залишилась задоволеною. Сергій Павлович навіть так захопився англійським прикладом запуску ракети ФАУ-2, що запропонував свій варіант запуску ФАУ-2, але вже з берегів Балтійського моря. Проте Сталін не підтримав Корольова і велів запускати ракету тільки з території СРСР. Цим, очевидно, й пояснюється той факт, що перша ракета ФАУ-2 була запущена з території СРСР, з ракетного полігона Капустін Яр.

Окрім вирішення суто технічних питань постало завдання формування колективу ракетників. І це завдання С. П. Корольов вирішував блискуче завдяки своїм унікальним людським якостям.

Дякуючи ракетникам — працівникам групи "Выстрел" та інституту "Рабе" — в серпні 1946 р.

**О. Ф. Тверецький
і С. П. Корольов у Німеччині.
1945 рік**

ракета ФАУ-2 була готова до пуску. Для підготовки і пуску ФАУ-2 були створені дві стартові команди: цивільна, що повністю складалася з працівників, які протягом року комплектували ракету і готували її до пуску, і військова — Бригада особливого призначення, сформована у серпні 1946 року. До її складу входило два дивізіони — стартовий і технічний. Кадровий склад БОП був відібраний з військових частин радянських окупаційних військ. Це зазвичай були офіцери з вищою технічною освітою і достатнім військовим досвідом.

Командиром БОП був призначений генерал Тверецький О. Ф., котрий під час Великої Вітчизняної війни командував бригадою "Катюш". Командиром стартового дивізіону був призначений автор цих рядків, в той час майор, начальник штабу полку "Катюш"; командиром технічного дивізіону став підполковник Рождественський Н.П. — командир полку "Катюш" у воєнний час.

Підготовка ракети до пуску головним чином лягла на стартовий дивізіон. Ми вже знали, що цей пуск відбудеться в наступному 1947 році з полігону Капустін Яр, що знаходився за 100 кілометрів від Астрахані. Одночасно йшла інтенсивна робота по створенню двох спецпоїздів, якими мали бути перевезені декілька ракет і повний особовий склад БОП.

**Начальник полігону Капустін Яр,
генерал-лейтенант В. І. Вознюк**

Капустін Яр зустрів нас спекою, сирістю і якоюсь хаотичністю. Та не це нас турбувало. Попереду маячив жовтень — час пуску першої ракети. Треба було готувати стартовий майданчик, монтувати стартовий стіл, правильно встановити "панцерваген", так тоді називали бронемашину, з якої здійснювались управління і пуск. Спецбункера у нас тоді ще не було. В ті дні кожну годину, навіть хвилину, можна було бачити серед нас, офіцерів бригади, С. П. Корольова, Н. А. Пилюгіна, Л. А. Воскресенського, В. П. Мішина, Б. Є. Чертока, Г. О. Тюліна, які керували підготовкою ракети до пуску.

І ось настав довгоочікуваний день — 18 жовтня 1947 року. Стояв теплий і тихий осінній ранок. Одягнувши полігонні куртки і шоломи, бойова обслуга зайняла робочі місця. Оскільки всі роботи, що передували пуску ракети, проводилися військовослужбовцями БОП та представниками промисловості спільно, то для безпосереднього виконання пуску було призначено спільну бойову обслугу. Від стартового дивізіону, яким я командував, у "вогневе відділення" увійшли майор Я.І. Трегуб і капітан Н. Н. Смирніцький, а від промисловості — Л. А. Воскресенський, Н. А. Пилюгін, Б. Є. Черток і А. М. Гінзбург. Вони створили екіпаж бронемашини, з якої подавалась команда на пуск. Всі були у величезному напруженні, чекаючи першої команди і першого реву ракетного двигуна. І ось почулося:

- Готовність — одна хвилина!
- Ключ на старт!
- Пуск!

Ракета стартувала о 9 годині 47 хвилин.

... Перший старт і політ ракети ФАУ-2 був, як нам опісля повідомив Г. О. Тюлін, успішним.

Всього 11 німецьких ракет було запущено з полігону Капустін Яр перед тим, як з'явилася ракета Р-1 конструкції С. П. Корольова. А його ракеті Р-7 судилося відкрити космічну еру людства!

Ракета Р-1 на транспортувальнику

(Продовження спогадів І. Б. Бровка про Сергія Павловича Корольова читайте в наступному числі журналу — Ред.)